

964

37

XIV

265

ПЕДАГОШКА БИБЛИОТЕКА

18

С. А. ФРУМОВ

КАБЕ И ЊЕГОВЕ ПЕДАГОШКЕ ИДЕЈЕ

(О СТОГОДИШЊИЦИ „ПУТА У ИНАРИЈУ“)

ПРОСВЕТА
БЕОГРАД, 1946

Сигнагура

969
Ц-446

Презиме и име писца

НУБЕЛОВА ИГУ

Фрумов
А. С.

ТЕКА
1946

37

НАСЛОВ ДЕЛА

Кад и његове податке и деје
Место и год. издања
Београд 1946

Број карте
читаоца

Датум
враћања

Примедба

Број карте
читаоца

Датум
враћања

ЛИОТЕ
ОЦА

37

18 ПЕДАГОШКА БИБЛИОТЕКА 18

ГРАДСКА БИБЛИОТЕКА
"РАДОЈЕ ДОМАНОВИЋ"
ПЕСКОВАЦ

С. А. ФРУМОВ

КАБЕ И ЊЕГОВЕ ПЕДАГОШКЕ ИДЕЈЕ

(О СТОГОДИШЊИЦИ „ПУТА У ИНАРИЈУ“)

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА
Бр. инвентара

20. VII 1946
~~10. VII 1946~~ 963

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА
ГРАДА ПЕСКОВЦА

Бр. 969

Страна 37

ПРОСВЕТА

ПРОСВЕТА
ИЗДАВАЧКО ПРЕДУЗЕЋЕ СРБИЈЕ
БЕОГРАД 1946

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА
ГРАДА ПЕСКОВЦА

Бр. 416

Одељење

C

Страна

XIV

РЕДАКЦИОНИ ОДБОР
ПЕДАГОШКЕ БИБЛИОТЕКЕ

Др. Коста Грубачић, Раде Миловановић и Милош Јанковић

Превела с руског
ЗОРА В. МЕСНЕР

КАБЕ И ЊЕГОВЕ ПЕДАГОШКЕ ИДЕЈЕ

(О стогодишњици „Пута у Икарију”)

Кабеово име скоро се и не помиње у нашој историско-педагошкој литератури. Нама се чини, међутим, да је он незаслужено заборављен. Ипак је овај најистакнутији претставник утописког комунизма четрдесетих година играо велику улогу у историји радничког покрета. Мислилац неупоредиво мање снаге него Сен-Симони и Фурје, он је извршио, међутим, већи утицај на француске раднике, него ови „патријарси социјализма”. Његова моћ је у исраздвојној вези с масовним радничким покретом. Енгелс је гледао у њему „признатог претставника огромне масе француских пролетера”.¹⁾ Ето зашто је, дошавши 1846 г. у Париз, Енгелс посетио Кабеа и писао Марксу: „Био сам код Кабеа... Мислим да ћу често ићи к њему”... Маркс такође гледа у њему „...човека... који заслужује поштовање због улоге коју је одиграо у покрету француског пролетаријата”.²⁾

Кабеове идеје, а међу њима његови педагошки погледи, одржавају расположење, стремљења и захтеве француских радника четрдесетих година. У том погледу „Пут у Икарију” (где је врло много пажње посвећено проблемима васпитања) спада међу најважнија докумената. У томе је извор нашег интересовања за Кабеа.

¹⁾ К. Маркс и Ф. Енгелс, Дела, т. V, стр. 518.

²⁾ К. Маркс и Ф. Енгелс, Дела, Писмо Швејцери о Прудону. Маркс овде брани Кабеа од неправедних и грубих напада Прудонових.

Да би се његови педагошки погледи боље разумели, објаснићемо претходно (у најопштијим цртама) какво је Кабеово место у историји радничког покрета, пратићемо његов животни пут, и упознаћемо се са основним принципима његовог комунистичког учења.

Раднички покрет, у једном од својих стадија средином XIX в., уверивши се у недовољност чисто политичких преврата, поставио је захтев коренитог пресуређења друштва. Енгелс¹⁾ је повлачио границу између епигона овенизма и фурјеизма и свих могућих социјалних „шарлатана“, с једне стране (сви су се ти људи тада називали „социјалистима“), и главног дела радничког покрета 40-тих година, с друге стране. Објашњавајући зашто је програмски докуменат марксизма добио назив комунистички манифест (а не социјалистички), он је наглашавао: „Напротив, тај део радника који је, уверивши се у недовољност преврата чисто политичких, захтевао радикално пресуређење друштва, називао се тада комунистичким. Ово је још био тек лепо израђен план, само инстинктивни, често груби комунизам; у њему је било довољно силе за то, да створи два система утопског комунизма: „икариски“ комунизам Кабеа у Француској, и комунизам Вајтлинга у Немачкој.“²⁾

Карактеристичан развитак радничког покрета у Француској, Енгелс је доказивао да се нови правац међу републиканским радницима зачео 1834–1835 г.³⁾ Први кораци овога стадија везани су са приманем идеја Бабефа. 1828 г. излази књига о Буонаротију (1761–1837), једноме од сарадника Бабефа, — „Историја завере у име једнакости, такозване завере Бабефове“, *Histoire de la conspiration pour l'égalité dite de Babeuf*. Књига је изишла у Бриселу, а у Паризу је издана 1830

¹⁾ У предговору енглеског издања „Манифеста“ (1888 г.) и у предговору за његово четврто немачко издање, које је датирано 1 маја 1890 г.

²⁾ К. Маркс и Ф. Енгелс. Дела, т. XVI, стр. 52.

³⁾ К. Маркс и Ф. Енгелс. Дела. (Чланак „Прогрес покрета за социјалну реформу на континенту“, 1834).

г.¹⁾ То је дело послужило као извор комунистичких идеја. Напредни радници, учесници тајних друштава, „...са ватреном ревизијом проучавали су комунизам Бабефа“.²⁾

Снажни следбеници Бабефа (међу којима је било по мало младих студената) називали су се егалитаристима (од речи *égalité* — једнакост).³⁾ Маштајући о светској заједници радника, они су у жару заноса идејама „изједначавања“ понављали грешке крајњих присталица Бабефа (да поменемо „Манифест једнаких“, који је саставио Марешалем, али уклоњен Тајним директоријумом на Бабефово наваљивање). „Они... су хтели да униште цивилизацију, науку, уметност и сл. као некорисну, опасну и аристократску раскош, — предрасуда, која је неминовно морала нићи на земљишту њиховог потпуног непознавања историје и политичке економије“.⁴⁾ Комунистички покрет имао је других праваца, а међу њима хуманисти⁵⁾ су се одликовали својим нападима на брак и породицу. Енгелс констатује, да сви они „...нису дуго егзистирали, и врло брзо главна маса француских радника окренула се принципима које је проповедао „отац Кабе“, и који су на Континенту постали познати под именом „икариски комунизам“⁶⁾. »Voyage en Ikarie« („Пут у Икарију“) постала је њихова „света књига“.

Идеје, које је пропагирала ова књига, пале су на захваљно земљиште, припремљено одушевљењем радничког покрета тридесетих година. Оне су у много чему одговарале скривеним надама француских пролетера. У-

¹⁾ Ја сам био један од првих патриота који су, по његовом повратку из изгнанства, добили од њега „Историју завере Бабефове“, као сведочанство његовог поштовања, — писао је доцније Кабе.

²⁾ К. Маркс и Ф. Енгелс. Дела, т. II, стр. 397.

³⁾ Њихов орган биле су новине »L' Egalitaire« које је издавао Дезам, 1840 г.

⁴⁾ К. Маркс и Ф. Енгелс. Дела, т. II стр. 398.

⁵⁾ Они су се груписали око новина »L' Humanitaire« (1840—1841).

⁶⁾ К. Маркс и Ф. Енгелс, Дела, т. II стр. 398.

право ово је условило успех „икариског комунизма“ почетком четрдесетих година.

*
* *
*

Етјен Кабе¹⁾ родио се 1 јануара 1788 г. у Дижону (Бургундија), где је његов отац имао малу радионицу буради.

Отац Кабеов био је патриота-републиканац, и сина је васпитао у том духу. Дечак је често радио у очевој радионици. Прво образовање добио је код куће. Затим је ступио у „централну школу“, која је после 1802 г. била претворена у лицеј (вишу школу). Овде су на њега направили дубок утисак часови Жакотоа.²⁾ Овај истакнути педагог, човек напредних уверења, пријатељски се понашао према дечаку и знао је да упути прве Кабеове кораке у науци. У тринаестој години Кабе је

¹⁾ Најпоузданије биографске податке о Кабеу дају књиге: Ж. Придон — *«Ikarie et son fondateur E. Cabet»*, 1907; Bonnaud — *«Cabet et son oeuvre»*, 1901; *Biographie de E. Cabet et Réponse aux ennemis du communisme*, publiées par des Actionnaires du Populaire. Paris, mars 1846; *Biographie de Etienne Cabet, fondateur de l'école icarienne*, par K. Carle et J. P. Belze (1856). Треба напоменути, такође, монографију преведену с немачког језика: Г. Љукс — *E. Cabet et l'ikarisme* (1896).

²⁾ Жозеф Жакото (1770—1840) био је, такође, родом из Дижона. У 19 години постао је предавач у месном колежу, одликујући се енциклопедиским знањем, дубоко се занимајући математиком. У време револуције био је капетан артиљерије, затим су га позвали у Париз, да би заменио хемичара Фуркруа у припремању барута. Доцније је био помоћник директора Политехничке школе. Кад су се створиле централне школе, заузео је катедру математике у Дижону.

1824 г. изишло је на свет његово дело „Општа обука“, која му је створила име оригиналног педагога. Основне његове тезе изражене су у облику афоризама: „Сви умови су исти“; „Све је у свему“ (тј. ма који део школског материјала показује егзотричан просветни утицај; потребно је само установити унутрашњу везу међу стеченим знањем, а зато није важна количина знања, већ способност и квалитета његовог усвајања). Жакото је указивао да је најважније потетицати интензиван рад самих ученика, њихово самостално размишљање. Учитељ, пак, највише контролише, испитује, да би проверио степен разумевања и усвајања.

преживео религиозну кризу. Кјуре је улио дечаку да на њега увек гледа око Господа.¹⁾ Утицај мистицизма ускоро је, срећом, прошао, али, како ћемо даље, видети, не сасвим без трага.

Када је Кабеу било петнаест година, он се први пут у пракси срео са питањима педагогике. То се догодило овако: Жакото је постао директор новог лицеја и није се колебао да повери Кабеу, јучерашњем ђаку, разред са шездесет ученика. Кабе је свесрдно изучавао математику, астрономију и цртање, што му је било предложено да предаје. Он је знао „овладати“ повереном му групом несташних ученика, и успешно је испуњавао улогу инструктора и предавача. „Био је дубоко уверен да нема већег ни светијег рада, него формирати људе и грађане... Али ускоро је универзитетски деспотизам разрушио његово маштање о народном образовању...”²⁾

Не напуштајући ове функције, које су му обезбеђивале комад хлеба, он је намеравао да се бави медицином. Али медицински курс био је сувише дуг, и њему то материјално није било могуће. И латио се правних наука. Кабе је 1810 г. постао лисансије, а 1812 год. стекао је титулу доктора.

Поставши адвокат, он је имао пред собом циљ: „посветити се потпуно заштити сиромашних, слабих и угњетених”.

У првим годинама рестаурације, Кабе учествује у низу политичких процеса, бранећи оне које је прогласила реакција. Лишавају га адвокатске праксе на годину дана.

Дошавши у Париз, Кабе је ступио у тајни републикански савез карбонарија и ускоро је постао један од

¹⁾ У 36 глави I књиге „Пут у Икарију” Кабе је описао ову епизоду свог живота.

²⁾ Biographie de E. Cabet, fondateur de l'école fouriériste, par H. Carle et J. P. Beluze (1855). (Биографи имају у виду наполеоновски закон од 1808 г. о стварању „императорског универзитета”).

најактивнијих чланова. 1822 г. био је изабран за члана Врховног комитета Савеза.

После јулске револуције 1830 г., у којој је он узимао живог учешћа, Луј Филип га је наименовао за генералног државног тужиоца Корзице. Правећи овај демагошки гест, краљ је хтео згодним изговором да уклони Кабеа, који му је толико досадио својим отвореним писмима (у овим писмима истицала се потреба да се побољша положај народа).

Кабе је на Корзици радио врло енергично и успешно: борио се против бандитизма, против оних у управи који примају мито, увео је пороту итд. Али већ 1831 г. влада га је опозвала.

У лето 1831 г. Кабе је био изабран у скупштину, и ту је заузео место на крајњој левици. У скупштини, као и преко штампе, водио је ватрену борбу против владе.

Године 1832 изишла је његова „Историја револуције 1830 г.“ Он у њој жестоко оптужује јулску монархију. „Где се само разумевао француски језик, та се књига читала са зажареним образима, и у хиљадама срца она је распаљивала ватрено одушевљење за дело револуције,” — сведочи један од Кабевих савременика.

1832—1834 г. Кабе руководи „Слободним удружењем бесплатног народног образовања” (*Association libre pour l'éducation gratuite du peuple*), основаном ради ширења знања међу радницима. Средином 1833 г., удружење је отворило око 42 курса са 2.500 слушалаца.¹⁾ Али власти су у овим течајевима виделе огњиште републиканске пропаганде, и друштво је било приморано да прекине свој рад. У исто време он учествује у низу демократских организација, којих је врло много изникло у то време („Помози се сам — и небо ће те помоћи, — *Aide toi — le ciel t'aidera*“ и др.).

„Он није био сјајан говорник ни књижевник, али његова упорна енергичност, искреност убеђења, правед-

¹⁾ Ж. Прудон — „Икварија и њен оснивач Е. Кабе”.

ност неких погледа створили су му у његовој партији глас какав није имао нико од најславнијих личности,” — тако га карактерише »Grand dictionnaire universel du XIX siècle«.

У јесен 1833 г., Кабе почиње издавање недељних новина „новина намењених лицима која знају само бар читати“ (Енгелс).¹⁾ — Звале су се »Le Populaire« и заиста су ускоро постале популарне у Паризу.

Кабе је критиковао у Скупштини и преко штампе, и та његова делатност изазвала је нова прогањања и клеветничку кампању у реакционарној штампи. Због два чланка у »Populaire«-у њега су, 1834 г., извели на суд по оптужби за увреду краља.

Кабе је био осуђен на две године затвора са лишењем права за четири године. По савету политичких пријатеља, он је затвору претпоставио добровољно изгнанство.

Али и из Лондона, где се настанно, долазио је у Француску његов гневни глас. У брошури „Априлско суђење“ писао је о крвавом кажњавању устаника 14-IV-1834 г. (тога дана влада Гизоа организовала је прави рат на улици Транснотен). У памфлету против Луја Филипа²⁾ дао је оцену септембарских закона 1834 г. о суду и штампи.

Године изгнанства Кабе је искористио и за научне радове. У интересу демократског покрета, предузео је састављање серије историјских књига за народ. Он пише: „Изводи из опште историје“, „Извод из историје Енглеске“, „Извод из историје Француске“ и „Популарна историја француске револуције 1789 до 1830 г.“³⁾

По 18 сати дневно он ради у библиотеци Британског музеја, проучава стотине књига. „С ватреном марши-

¹⁾ К. Маркс и Ф. Енгелс, Дела, т. II, страна 411.

²⁾ Lettre à Louis Philippe, par E. Cabet, ex-député, ex-procureur général, maintenant réfugié politique en Angleterre. London, 1835.

³⁾ Кабе је завршио и издао само последњи рад (4 књиге). Он је изишао 1839—1840 г., а прештампаван доцније два пута.

вошћу и надахнућем апостола, бавио се он разрађивањем комунистичког система" (Г. Љукс).

*
* *
*

„Када сам проучавао историју и писао је, био сам изненађен и падао сам у очајање видећи... друштво се увек буну, а човечанство је несрећно. Ја сам пажљиво испитивао узрок тога, да би био у стању да нађем лек", — тако је доцније писао Кабе о том процесу својих истраживања.¹⁾

Управљајући се једино љубављу према истини, „одбацивши свако унапред смишљено гледиште, Кабе је савесно испитивао постављени му проблем. После свих тих проучавања, дошао је до закључка, да је „од самог почетка света неједнакост била прави узрок, првобитни и главни, за све пороке и све несреће читавог друштва; да је тај узрок био најважнији и најсудбоноснији...; да би, према томе, лек био у укидању те неједнакости и преуређењу друштва на темељу једнакости."

Непомирљива борба против друштвене неједнакости и ватрена одбрана принципа једнакости, као највишег закона људске заједнице, повезивала се у његовом сазнању са најбољим демократским традицијама француске револуције 1789—1793 г.

Кабе је извео све логичке закључке из демократских принципа. Он је схватио, да није довољна само једна политичка реформа, ма како она била радикална, недовољне су републиканске слободе, да би се заиста остварила једнакост, — неопходна је заједница имања, рада и васпитања. Потпуна једнакост треба заједницу (la communauté), комунизам, без тога је она немојљива

¹⁾ Comment je suis communiste, од Кабеа, 1840 г. Ова брошура је врло важна за објашњење процеса Кабеове идејне еволуције. Пошто она још усто претегавља библиографску реткост, то ћемо се на њој подробније задржати. Брошура је почињала речима: „Од саме своје појаве, комунисти су оклеветани, одбачени, гоњени. Свеједно! Треба бити смео у својим уверенима; треба рећи оно што јесете... Ја сам комуниста!"

за. Кабе подвлачи да је до тих закључака дошао строго логичким путем, размишљајући као математичар.

Кабе зна, да се о идеји заједнице увек расправљало као о утопији, химери. Он зна да заштитници постојећег друштва изјављују: не може се завести друга једнакост осим једнакост сиромаштва; комунизам може само да претвори друштво у манастир, а људе у калуђере. Кабе осећа, такође, да је народ кога су увек обмањивали, природно, изгубио поверење. Народ сумња: Хоће ли бити боље? Хоће ли бити рада и хлеба?

И, ето, Кабе испитује све могуће приговоре, али заиста није нашао ниједан важан, ни озбиљан. Он поново подвргава проверавању чињенице и своје принципе, разрађује план на темељу заједнице, да би увидео да ли је она остварљива, може ли тај нови систем задовољити све потребе савременог друштва. „И ја сам узидео са дивљењем, с радошћу, одушевљењем, да, ако нација зажели, она се лако може организовати по начелима заједнице...“, да заједница може створити „срећу свима онима, које данас потискује сиромаштво.“

Кабе наводи да је сав тај пут испитивања хтео да изврши самостално, без књига, сопственим размишљањем и сопственим одушевљењем. Али, завршавајући га, захтевао је да се консултује „са свима класичним и савременим филозофима свих земаља; ја сам прегледао њихове радове (више од 1000 књига), да би о томе питању имао мишљење људи, који се јављају као луча човечанства, и с радошћу сам сазнао, да су скоро сви примали једнакост, чак многи су, а Исус Христос на челу њих, примали заједницу...“¹⁾

Кабе није само проучавао филозофе, он их је искоришћавао као „савезнике“, позивајући се на њих за потврђивање правилности својих погледа: у другом делу „Пута у Икарију“ низ глава посвећен је прегледу мишљења разних мислилаца, почињући са античком Грчком

¹⁾ Позивање на Христа врло је карактеристично за Кабеа. Како ћемо даље видети, он је створио себи илузорну претставу о такозваном „еванђелеском комунизму“.

на до савремености. „Ако је случајно неки чувени човек рекао реч против новца, против неједнакости, богатства, социјалне неправде, Кабе га је тада прихватао...“ (Енгелс). Такав „метод“ доводио је до тога, да се заједно са социјалистима (Т. Мором, Кампанелом, Харингтоном, Морелијем, Маблијем, Бабефом, Овеном, Сен-Симоном, Фурјеом и др.), Кабе позивао на „мишљења“ Конфучија, Ликурга, Сократа, Аристотела, Граха, црквених отаца, Хуса, Лутера, Калвина, Бекона, Хобса, Лока, Монтескијеа, А. Смита, Русоа, Хелвеција, Кондорсеа, Робеспјера, Наполеона и др. Био је то интересантан материјал, али сам метод теоретског доказивања није одговарао потребама научног испитивања.

Демократске идеје Русоа и Робеспјера начиниле су зрло дубок утисак на Кабеа. Његово комунистичко схватање света формирало се највише под утицајем назора Бабефа и Овена. После 1830 г. он се срео са Буонаротијем, низ година био присно везан са д' Аржансоном, бившим карбонаријем, пријатељем Буонаротија. То га је још више зближило са Бабефовим схватањем. Врло велики значај имало је Кабеово познанство са Овеном. (Кад је Кабе дошао у Лондон, тамо се управо налазио Овен, који се вратио из Америке).

Кабе пажљиво проучава дела социјалиста. Између њих он нарочито издваја „Утопију“ Томаса Мора и спомиње системе Овена, Сен-Симона, Фурјеа, Бушеа и Руа. То је још више утврдило његово уверење у правичност комунизма.

„Моје убеђење да заједница, и само она, може довести срећу људском роду, и да је она циљ човечанства, — тако је ватрено и дубоко, да сам решио остатак свог живота да посветим пропаганди ове доктрине, и спремам сам ради ње и на прогањање, изгнанство и мучеништво.“¹⁾

По примеру многих утописта (а нарочито Т. Мора), Кабе је решио да својој доктрини да форму социјално-утописког романа. Он каже да га је при том руководила

¹⁾ E. Cabet -- »Comment je suis communiste«.

мисао да напише књигу приступачну народу, нарочито женама. То је заиста помогло њен успех.

Тако је поникао „Пут у Икарију”.¹⁾ Кабе примећује да је књига била спремна за издавање још у Паризу, 1838 г. Али решио се да је објави тек у јануару 1840 г.²⁾

„После пола stoleћа он је поново извукао из заборава велику теорију комунизма” (Пол Луј).

„Пут у Икарију” имао је нечувен успех у народу.³⁾ Сада је чак тешко и претставити какав је утисак учинила на раднике слика новог друштва, које се пред њима јављало као чаробно привиђење. Људи из народних дубина, који су очајавали и мучили се, видели су у Кабеу свога месију. Један радник, коме је било близу 80 година, прешао је пешице 30 км. да би, како је говорио, „имао задовољство да пред смрт види човека, који је своје перо и свој живот посветио интересима радника и сиротиње”. Једна девојка писала је Кабеу о утиску, који је на њу учинило прегледно описивање комуне у свем сјају њене величине: „Ви сте у мени разбуктали нови живот.” Моје срце ви сте испунили... моје слатком надом, која допушта да од тог времена живим у будућности.”

У многим местима отварали су се „курсеви икаријада” (Cours icariens), на којима се читало и размишљао о „Путу у Икарију”.

Идеје „икариског комунизма” пале су на добро припремљено тле. Два лионска устанка радника (1831 и 1834 г.), делатност многобројних тајних друштава, политички процеси (Бланки, Кабе и др.) побуна 12 маја 1839 г., организована од „Друштва годишњих времена,”

¹⁾ Тај назив књиге, створене смелом одважношћу мисли. Издавач је, вероватно, мислио о одважном лету Икарусовом.

²⁾ То Кабегово саопштење је, међутим, нетачно. Познато је, да је мали број примерака објављен још 1839 г., али без његовог имена, у виду превода са енглеског: »Voyage et aventures de lord William Carisdoll en Icarie, ouvrage traduit de l'anglais de Francis Adams par Th. Dufruit, maitre de langues, Paris, 1840.”

³⁾ До 1848 г. доживела је пет издања. Књига је била преведена на немачки (1847), енглески и шпански језик.

— све је то доводило десетине и стотине хиљада људи на мисао о неопходности темељних социјалних реформи.

Кабе је, вративши се у Француску у априлу 1839 г., повео енергичну политичку борбу, која је нашла одзива међу радницима. У том тренутку, Кабеова борба била је управљена против Тјера, који је изнео план утврђивања Бастиље. Кабе је, у неколико брошура, открио у томе плану опасност за народ и слободу. У исто време излази „Историја француске револуције“, коју је Кабе написао још у Лондону. У тој књизи су са топлим саосећањем осветљене демократске идеје јакобинаца.

Све ово узето заједно, стварало је повољне услове за прве кораке „икариског покрета“. Његово формирање и ширење јако је помогло обновљено издавање (март 1841) новина »Populaire«.¹⁾

Новине су излазиле под пароллама:

Једнакост — Братство Васпитање — Морал

Комунистичка асоцијација

Слобода — Јединство Рад — Ред

Новине су брзо постале популарне у радничкој средини. Многобројни дописници у градовима Француске и чак из иностранства, постали су пропагатори новина и ширили су их. Они су у исто време били и организатори икариског покрета.

Без обзира на миран, нереволуционаран карактер „икариског комунизма“, новине су изазвале експлозију бесног гнева у буржоаској дневној штампи. Поново се употребљавају клевете против Кабеа. Дописнике новина свуда прогањају. Пресуде су биле честе и строге, али једини резултат био је знатан пораст броја икаријанаца

¹⁾ У сагласности са Кабеовом еволуцијом, поднаслов је био промењен. Сад се лист називао: „Populaire, 1841 г., журнал реорганизације друштвене и политичке, уређује Кабе, бивши посланик.“ Новине су излазиле једанпут месечно.

(потврђује »La grande Encyclopédie«) На такве се резултате сводила и кампања коју је црква подигла против комунизма.

По Кабеовим подацима, број „икарских комуниста“ почетком 1848 г., био је не мањи од 400.000 људи. Ови су подаци, изгледа, преувеличани. Ипак, они дају претставу о широком замаху икариског покрета.

У мају 1847 (9/V) појавио се у »Populaire«-у ватрени Кабеов позив „Пођимо у Икарију!“ Кабе је позивао да се напусти Француска, где их прогањају и лишавају свих права, лишавају их рада и хлеба. Он је позивао да се напусти „дом ропства“ и да се крене у освајање обожане земље, новог земаљског раја.

„Слично Исусу и његовим ученицима, прогањани савременим фарисејима, пођимо у пустињу, у чедну земљу, која ће нам даровати благо своје плодности.

„Нови крсташ! пођимо у свету земљу... да би тамо поставили колевку новог Јерусалима...”

Кабе је позивао да се у Америци оснује нова „кошница човечанства.“ Он је у Икариској колонији видео зачетак новог друштва, које ће у блиској будућности обухватити цело човечанство.

Кабе је изражавао уверење да ће кроз двадесет година сви становници колоније бити изграђени и до сржи комунисти. Он је, чак, постављао овакав предлог: „Нека нам дају на неколико година 100.000 деце, која још немају шест година, и ми ћемо показати да смо способни да усавршимо човечји ум и човечје срце уз помоћ армије комунистичких учитеља, бољих метода обуке, користећи се пуном друштвеном моћи, створеном за то, да се настава направи пријатном, а васпитање савршеним.”

Проглас се завршавао речима о великој епохи, која је наступила за комунизам, за демократију и за цело човечанство.

После недељу дана, Кабе објављује други проглас „Радници, напред у Икарију!”

Проглас је направио најјачи утисак. Потекао је потез писама и поклона.

То је сведочио, како о великој тежњи ка социјал-
ном преуређењу, тако и о недовољном развоју класне
свести у широким слојевима трудбеника. Кабе их је
гурао на неправилан пут. Принципијелно немогућа, сама
идеја стварања икариске колоније као зачетка новог
друштва била је дубоко неправилна. Политички је био
штетан, нарочито под условима пораста револуционарне
кризе, позив да се емигрира из Француске, позив, који
је упућиван најнапреднијем делу радника.

Ово су јасно увидели револуционарни комунисти, и
Фридрих Леснер, учесник „Савеза комуниста“, близак
Марксу, потврђује да је у Лондону (где је он живео за-
једно с другим немачким емигрантима) био примљен
Кабеов проглас. Он се, дошавши у Лондон у септембру
1847 г., саветовао с Овеном, покушавајући лично да
утиче на тамошње комунисте. Револуционарни комуни-
сти су одговорили да они поштују Кабеа, али су одлучни
против његовог плана емиграције. У обраћању комунисти-
ма свих земаља, они су открили сву заблуду, неправил-
ност и штетност Кабеовог плана.¹⁾

Ускоро се ово почело потврђивати на делу.

3 фебруара 1848 г. отишао је у Америку први одред
икаријаца, а после три недеље у Паризу је букнула
револуција.

Она је, природно, ослабила икариски покрет. Ка-
рактеристично је да се други одред, који је уместо у
марту, кренуо у Америку тек 3 јуна, састојао само од
21 човека, место предвиђених 600.

Оне који су дошли у Америку очекивале су велике
муке. Пут кроз пусте пределе Тексаса био је врло те-
жак. Земља, коју је Кабе добио по договору са једном
компанијом, која је освајала пусте пределе Тексаса,²⁾
имала је незгодан положај (парцеле су биле поређане
у шаховском реду). Икаријци нису знали услове земље-

¹⁾ Они су писали: „Браћо, останимо на стражи овде, у
старој Европи, радимо овде и боримо се...“ (из књиге „Успомене
на Маркса“).

²⁾ Уговор је био склопљен по Овеновој препоруци.

радије у Тексасу. Затим, без обзира на њихов упоран рад, они нису добили жетву. Неколико људи је умрло од грознице и других болести. Осим тога, открили су у својој средини полицијског шпијуна.

Икаријцима¹⁾ се, истина неко време осмехнула срећа. У пролеће 1849 године, поново основана колонија у Ноуви (на реци Мисисипи, држава Илиноис) показала се у бољим условима. Погодна природна околина, готове зграде и обрађена земља²⁾ биле су наклоњене овога пута колонистима. Они су постигли неке успехе у економском погледу.

У Ноуви школи се посвећује велика пажња.³⁾ За њу су подигли дивну зграду. Имали су и лепе пољане за игру. Деца су се бавила гајењем цвећа. Почасно место припадало је гимнастици. Деца су се навикавала на физички рад, али је он имао само карактер да дете само себе служи (изузев скупљања плодова и поврћа).

Настава није била мешовита: школа је имала два одељења — у једном је учило 30—40 дечака, а у другом исто толико девојчица.

Школа је, како изгледа, била у исто време и интернат за децу. Главна врста казне била је забрана виђања с родитељима.

Школа је имала само једног учитеља, доста образованог човека, који је прилежно изучио писменост, цртање, општу историју и географију.

Врло је занимљив део о васпитању, уметнут у устав колоније.⁴⁾

¹⁾ После пораза јунског устанка, прилив икаријаца повећао се. Само у 1848 г. емигрирало је 485 људи, али под утиском тешких неуспеха првога одреда 200 људи је решило да се врати. После неког времена опет је почео прилив икаријаца. Рачуна се да је у 1855 г. било више од 500 колониста.

²⁾ Овде је раније била колонија мормонаца.

³⁾ О томе прича Голински, који је посетио колонију 1855 г. („Revue socialiste“, 1892 г.).

⁴⁾ Прудон: «L'air et son fondateur E. Cabet». Од материјала комунистичке колоније, који је дошао до нас, ово је, изгледа, једини документ у коме се тако подробно претресају питања васпитања.

II Део X. Васпитање.

„Чл. 82. Комуна даје васпитање свој деци.

Чл. 83. Она располаже децом онако, како сматра да је подесно за њихове и за опште интересе, посвећује васпитању сав неопходни део њиховог детињства и младости и регулише све што се на ово односи.

Чл. 84. Васпитање се даје најпотпуније и што је могуће савршеније.

Чл. 85. Васпитање је: физичко, морално, духовно, професионално, научно и грађанско.

Чл. 86. Физичким васпитањем треба да се створе јаки и окретни људи.

Чл. 87. Моралном васпитању је циљ да створи одличне грађане, навикавајући их на братску сарадњу и на испуњавање свих друштвених дужности.

Чл. 88. Духовно васпитање, или настава, треба што је могуће више да подигне интелектуални ниво икаријаца, дајући им основе свих знања и свих уметности.

Чл. 89. Професионално васпитање треба да створи одличне занатлије или раднике за сваку вештину и за сваку грану индустрије.

Чл. 90. Научно образовање треба да створи руковођоце и научнике, корисне за човечанство.

Чл. 91. Грађанско васпитање има за циљ да упозна васпитанике са политичким и друштвеним правима и дужностима.

Чл. 92. Основно и опште образовање даје се женама исто као и мушкарцима.

Чл. 93. Деца оба пола добивају васпитање у заједничким школама.

Чл. 94. Кад комуна буде потпуно успостављена и раширена, деца могу да живе са својим родитељима, посећујући школу ради свога заједничког васпитања.”

Треба назначити да су „сгалитарне” идеје Бабефа ставиле свој печат на начин живота колониста. То се изражавало у ситном покоравању, у одевању, личним стварима, разоноди и сл.

Без обзира на то што је колонија постигла неке успехе, она пред собом није имала никакву широку перспективу. Кабе је (у свом првом прогласу 1847 г.) позивао на стварање „француске, европске, светске Икарије.” Кабе се надао да ће, за првим стотинама и хиљадама икаријаца, доћи десетине и стотине хиљада и, најзад, милиони. Прошле су године, али никакав видљив напредак није се догоднo. Отсуство перспективе, изолованост колоније од друштвеног покрета, усамљеност у свом доста уском, малом свету, тешко су дејствовали на икаријце. У комуни није било унутрашњег импулса за развитак, није било полета одушевљења које све обузима, чему се надао Кабе. У таквој атмосфери лако је било да се појаве раздори, и они су се појавили. Међу колонистима било је револуционара, који се нису потпуно мирили са Кабеовим принципима. Било је и људи који су случајно дошли. Несугласице су се заостриле услед тога, што је Кабе примао сваку критику до крајности болесно. Све је то довело до велике трагедије у његовом животу: током времена борба се свршила искључењем Кабеа из комуне (27. IX. 1856). Он је то врло тешко примио, 1 октобра укинуо је Ноуву, а 8 новембра Кабеа је нестало.

Даља историја икариског покрета је историја његовог опадања и лаганог изумирања.

Колоније, које су се поново јавиле (Челтенгем и Ајова) опет нису избегле раздоре. Њихов бројни састав све се више смањивао. Челтенгемска колонија је престала да постоји 1864 г. Преселивши се из Нуове у Ајову, икаријци су се 1878—1879 г. поделили на две општине: „Нова Икарија” и „Млада Икарија”. Последња је показала неке знаке живота, али се ипак, средином осамдесетих година, „икариски комунизам” потпуно угасио.¹⁾

¹⁾ Непријатељи комунизма су триумфовали. Они су се надали да је комунизам „за дуго дискредитован у погледу тражења бољих форми заједничког живота људи, чему се, без сумње, може само радовати”. Тако је на пр., писао Д. Шлеглов, који је у

Друкчије, разуме се, и није могло бити. Слични експерименти неизбежно су били осуђени на неуспех. „Икарија“ није могла постати „кошница новог човечанства“, фермент преображаја друштва, јер је то немогуће без победоносне комунистичке револуције. Кабе је у том погледу поделио судбину свих утописта, који су покушали „...помоћу малих, природно на неуспех осуђених експеримената, ...силом примера да прокрче пут новом друштвеном еванђељу.“¹⁾

*
* *
*

У пролеће 1841 г. Кабе је објавио »credo communiste«, у коме је изложио основне принципе свога учења.

Своје »credo« Кабе почиње химном Природи, израженој у тоновима блиским деизму. „Верујем у прапочетак свих ствари, који ја називам Природом. Верујем да је бескорисно и опасно покушати да се окарактерише овај праузрок (cette Cause première), јер човечји ум није довољно савршен, да би га могао постигнути и упознати.“²⁾

Он је давао природи такве особине, као што су мудрост, моћ, правичност и сл.

То проглашавање природе за божанство прожето је идејама Русоа и Робесијера.³⁾ „Његова религија је кћи века у коме су се слушале проповеди савојског свештеника“ (Прудон).

Кабе је, по угледу на Буонаротија, видео у Христу „проповедника једнакости.“ Као што су Сен-Симон и

своје делу (две књиге) „Историја друштвених система“ (1839) посветио врло много места полемици с Кабеом, „оспоривању“ комунизма. Они људи нису били у стању да схвате, да је „дискредитован“ само утопизам, а не велика идеја комунизма.

¹⁾ К. Маркс и Ф. Енгелс — „Манифест комунистичке партије“.

²⁾ »Credo communiste«, од Кабеа.

³⁾ Напоменућемо „Исповедање вере савојског свештеника“ у „Емилу“, од Русоа, и „О култу Највишег бића“, објављеном у пролеће 1794 г. на предлог Робесијера.

његови следбеници прогласили ново хришћанство, Кабе пише томе слично: „Заједница — то је хришћанство... Данашњи комунисти су ученици, подражаваоци и следбеници Исуса Христа.”¹⁾

Ову мисао он је спровео у још јакој форми у специјалној књизи „Право хришћанство” (1846 г.)²⁾ Идеја о братству³⁾ добива код њега неку мистичну нијансу. Пол Луј карактерише Кабеову религију као „учење о братству, завијено у форму магловитог дензма”.

Енгелс, у својој карактеристици француског комунизма почетком четрдесетих година, пише (имајући у виду Кабеа, Леруа и др.): „У време кад су енглески социјалисти уопште непријатељски расположени према хришћанству, и принуђени да подносе све религиозне предрасуде истински хришћанског народа, француски комунисти, који су припадали народу, чије је безверје опште, сами су хришћани. Једна од њихових лозинки гласи да је хришћанство комунизам: »le shristianisme est le communisme«, и они се труде да то докажу, између осталог, помоћу Библије, позивајући се на комунизам, у коме су живели први хришћани”.⁴⁾

Кабе се у питању о религији, на тај начин, удаљно од погледа француских материјалиста XVIII в. и, у поређењу са Овеном, направио корак назад. Буржоаски историчари су на тој основи чак убрзјали Кабеа међу претставнике „религиозног комунизма” (заједно с Пјером Леруом, Ламенеом и др.) Тако је, на пример, поступило познати либерални историчар Штајн.⁵⁾ А удаљавање Кабеа од погледа Овенових изазивали су веће

1) „Пут у Икарију”, 1848 г.

2) На крају тога дела Кабе пише: „Дакле, хришћанство, то је братство, то је комунизам...” („Le vrai christianisme suivant Jésus Crist”, par E. Cabet, 1847).

3) „Братство — то је за нас религија, која нас потстиче да желимо срећу свима без изузетка” мисао је Кабе („Le socialisme français de 1789 à 1848”).

4) К. Маркс и Ф. Енгелс, Дела, т. II, стр. 400.

5) Штајн: Geschichte der sozialen Bewegung in Frankreich von 1789 bis auf unsere Tage, 1850.

задовољење код таквих реакционарних историчара, као већ поменути Шћеглов.¹⁾

Кабе није оснивао свој комунизам на анализи њему савремене капиталистичке економије и тенденције њеног развитака. Слично Морелију и другим социјалистима XVIII в. он иде рационалистичко-дедуктивним путем, стално се позивајући на природу и разум, на правду. Кабе не објашњава објективне тежње друштвеног развитака, већ произвољно конструише своје уређење заједнице (La Communauté).

Такав је ток његовог расуђивања.

По природи, човек треба да буде срећан на земљи. Несреће људског рода имају корен у основном незнању и у лажној социјалној и политичкој организацији, која је почела још у доба варварства.

Кабе је, као што видимо, заузео у том питању друкчији став него Русо. Он је одлучно био против ма какве идеализације „природног стања“. Ето због чега је он наглашавао: „Ја верујем да је глупо (c'est un contresens) позивати назад ка мудрости, невиности и искуству старих народа.“²⁾

Као француски просветитељи XVIII в., Кабе верује да је човек, по самој својој природи, разуман и способан за бескрајно усавршавање „помоћу искуства и васпитања“.

Кабе је уверен да је човек, по својој природи, одређен за живот у заједници. Придружујући се мишљењу Русоа и Морелија о природној доброти човека, Кабе потврђује да су човеку урођене те склоности, које су основ живота у заједници.

¹⁾ Он каже, да се код Кабеа много више него код Овена, религија „не подвргава строго проклетству, не назива се злом“. Кабе... није заборавио бога, не одбацује религију, иако јој није дао дужан значај у друштвеном животу Икарије“. (Д. Шћеглов — Историја социјалних система.)

²⁾ „Credo communiste“.

„Ја верујем, да су братство, љубав, самопожртвовање природне склоности или инстинкти, који се јачају и развијају разумом, или васпитањем.

Све људске мане он сматра, после Овена, последицом рђаве социјалне или политичке организације, резултатом неједнакости, која изазива себичност, равнодушност, завист и мржњу.

Природа је мати свих људи, сви су људи подједнако њена деца, и сви су браћа међу собом. „Ја верујем, да природа није своју децу поделила на касте, класе, расе, корпорације и категорије, да она није унапред одредила једне да буду господа и заповедници, богати и беспослени, а други да буду робови, потчињени и сиромашни...”

Братство је закон природе¹⁾, а она захтева једнакост.

„Верујем да је природа створила све што се налази на земљи, за сав људски род, све за свакога. Ја верујем да је она дала свакоме подједнако право на земљу и њене производе, исто тако као и на ваздух, светлост и топлоту.”

Али права једнакост не може се замислити без уништења приватне својине, то захтева заједница. „Ја мислим, да за то, како би се постигло ово опште благостање, треба установити природну заједницу имања са неким усавршењима”.

Тако је Кабе, излазећи из идеје братства, пришао комунизму. Зато је Маркс указивао да „комунизам, који проповедају Кабе, Дезами, Вајтлинг и други, јесте само нарочити израз хуманистичког принципа.

Кабе означава основне контуре новог друштвеног поретка. Врховна власт треба да припада народу, и тада ће закон постати израз опште воље (да напоменемо *Volonté générale* у Русоа).

Једнакост треба да буде неограничена и потпуна. Сви су дужни да подједнако раде, да имају исту добру

¹⁾ Идеја братства је код Кабеа полазна и главна. „Она садржи све..., јер додајте свему идеју братства, направите из тога све закључке, и доћи ћете у свему до неопходних побољшања”. („Пут у Икарију”).

храну, одело и стан, у подједнакој мери да се користе разонодама.

„Мислим да су сви дужни да добију подједнако основно опште образовање”.

Кабе је, за разлику од присталица Бабефа, био уверен присталица техничког прогреса. Он је у њему видео основ за свеопште благостање, темељ новог уређења. „Будући свет ствара пара, она одваја нашу садашњост од прошлости”.

Кабе се у том погледу, посматрајући енглеску индустрију, показао најпроницљивији међу француским комунистима 30—40-тих година. „Верујем да машине, које у садашњем стању ствари тако често стварају несрећу сиромашнима, у комунистичком систему треба стално да се повећавају у своме броју...” Све снаге људског ума, — мисли Кабе, — биће управљене на олакшање посла, на стварање најсавршенијих машина. „Броју машина нема краја”, — пише Кабе у свом роману.

Само остварење комунизма он повезује са чињеницом да је савремена индустрија развијенија него ма када.

Насловна страна књиге „Пут у Икарију” дала је у исто време претставу о најважнијим принципима новог учења. Наводимо њен текст:

Пут у Икарију Кабе

Сви за једнога	Братство	Један за све
Солидарност		Васпитање
		Развитак — Разум
Једнакост — Слобода	Љубав	Морал
Изборно право	Праведност	Поредак
	Узајамна помоћ	Савез
Уједињење	Организација рада	
Мир	Машина на корист свих	
	Посећање продукције	
Прво право — живети	Подједнака расподела производа	Прва обавеза — радити
	Уништење бедe	
	Побољшање живота	

Свакоме по његовим Брак и породица
потребама

Од свакога по њего-
вим способностима

Непрекидан прогрес
Уметност
Изобилје
Спшта срећа

Како ће се остварити уређење заједнице?

У одговору на ово питање показује се сва наивност и неоснованост, сав утопизам Кабеов. Он се боји да брза промена права приватне својине не изазове већи отпор, него ма каква политичка револуција. Он се боји, заједно с тим, и дејства силе инерције која кочи посао. Он се узда само у силу убеђивања, у пропаганду и васпитање младога поколења. „Ја верујем, да комуна не може бити остварена на други начин него снагом друштвеног мишљења, вољом народа, са одобрењем свих, или знатне већине, законодавним путем.”

Ово гледиште још јаче је формулисано у трећем делу романа, где се каже: „Али како утицати на аристократију¹⁾ да прими принцип заједнице? Може ли се употребити сила? — Не, ни сила, ни револуција...”

У брошури »Comment je suis communiste« Кабе пише: „По моме најдубљем уверењу, он (комунизам) треба да се рашири, слично хришћанству првих векова, само снагом друштвеног мишљења, путем речи и убеђивања.”

Кабе је наивно веровао да аристократија не може да прими принципе комунизма, уколико је за њима — сва сила истине. „За комунизмом је будућност, једино због моћи разума и истине... И моје уверење о томе тако је дубоко, да, и кад бих држао револуцију у песници, не бих песницу отворио, чак и ако бих морао умрети у изгнанству.”²⁾

¹⁾ Овим термином Кабе означаје све привилеговане и изгућене класе.

²⁾ „Пут у Икарију”. Занимљиво је, међутим, да Кабе, потпуно супротивно с том изјавом, дајући нацрт историје Икарије, указује на револуционарни прелаз од старог друштва ка новом — па вели да је тек „после дводневне ужасне борбе и страшног покоља почело ново доба.

На тај начин, у питању о путевима прелазе ка новом друштву, Кабе се одлучно разишао с Бабефом, чија је идеја у своје време дала први потстрек његовој еволуцији на страну комунизма.

Кабе је одлагао коренити преображај друштвених односа до веома далеке будућности. Он је предлагао да се отворено изјави, да ће систем заједничке својине бити уведен тек за поколење које долази,¹⁾ које ће путем васпитања бити припремљено за то.

Засада, за прелазни период,²⁾ Кабе је тражио само изборну реформу, ограничење права наследства, увођење прогресивног пореза, организацију рада и слична привремена средства. Он се надао у силу примера појединих комуна и у „опште слободно друштвено васпитање.” У програму основних мера прелазног периода он укључује, у вези с тим, две посебне тачке: „Образовање и васпитање нових генерација биће једна од основних брига друштва. Циљ образовања и васпитања биће стварање грађана и радника, способних да спроведу у живот систем заједнице.”

На примеру Кабеовог учења поново се показала дубока мисао Енгелса о историској условљености утописког социјализма. „Незрелој капиталистичкој производњи, необјашњеном узајамном односу класа, одговарале су и незреле теорије.”³⁾ Не треба заборавити, да је тек револуција 1848 г. објаснила и конкретно показала супротност интереса радничке класе и буржоазије. Тек јунски устанак париских пролетера — „прва велика битка између две класе, на које се распада савремено друштво”⁴⁾ — разбила је мноштво илузија о могућности измирења класних интереса. И потребан је био геније Маркса и Енгелса, да се то још крајем

¹⁾ Такво решење питања изазвало је осуду од стране Дезамп-а, његовог прешашњег једномишљеника. („Code de la coinn-pauté, par T. Desamy).

²⁾ Његову друштину је Кабе у разио доба различито и одређивао.

³⁾ К. Маркс и Ф. Енгелс, Дела, т. XIV, стр. 261.

⁴⁾ К. Маркс, Изабрана дела, изд. 1940 г., т. II, стр. 176.

40-тих година схвати у свој дубини, да би се увидели путеви друштвеног развитака и одредили велики светско-историски циљеви радничке класе.

*
* *

Историчар француског социјализма Пол Луј правилно је означио, да се „питање о обучавању чинило од највеће важности свима социјалним економистима 1840—1848 г.” Кабе, као претставник утописког комунизма, посветио је нарочито много пажње питањима васпитања.

„Ја верујем да васпитање треба да буде основа свега у комуни”, — писао је он у своме *«Credo comuniste»*.

Већ смо видели какву је улогу Кабе одредио васпитању у раду на преображају друштва. У сагласности са својим утописким претставницима о „прелазном периоду”, Кабе је преувеличао, преценио ту улогу, стављајући у пропаганду и васпитање потпуно неостварљиве наде. Зрно правилне мисли у схватањима Кабеа затворило се у постављању питања о васпитању нових убеђења, осећања и навика, таквих, каквих треба уређење заједнице.

„Васпитање, — писао је Кабе у свом роману, — поставља себи циљ да створи добре раднике, добре родитеље, добре грађане и праве људе.”¹⁾ „Ја верујем, да оно треба да има као свој циљ телесно усавршавање, усавршавање морала и умних способности човека”,²⁾ тако је Кабе одредио главне задатке васпитања. Васпитање ће, у уређењу заједнице, бити управљено на то, да развије код свих људи разум и достојанство, које су добили од природе”.³⁾

Такво васпитање помагаће бесконачно усавршавање човечанства.

1) „Пут у Икарију”.

2) *„Credo comuniste”*.

3) *„Comment je suis communiste”*.

У основи читавог плана организације рада на васпитању положена је идеја *једнакости*. „Пошто се код нас васпитање посматра као темељ и основа заједнице, то ће га република дати свој деци, и даће га у подједнаком степену, као што свима у једнакој мери даје храну,” — прича у роману један од икаријеваца.¹⁾

Назор о васпитању као „основа и темељ читавог социјалног и политичког система”²⁾ јавља се, делимично у томз, што је у Икарији брига о васпитању поверена нарочитом комитету, који Кабе ставља као други (одмах иза уставног комитета)³⁾ у списку 15 комитета, који руководе животом земље. Народ Икарије и његови претставници посвећују нарочито много пажње раду на васпитању. На организацији тога посла учествују не само учитељи, него и широке друштвене снаге: осим главног комитета, сличних комитета има у свим комуналним скуповима грађана, који се деле на 15 комитета. Разум народа налази се стално у дејству, да би проналазио и применио сва могућа побољшања и усавршења.

У Икарији, по мишљењу Кабеа, сједињују се друштвено и породично васпитање, управљени ка једном циљу. За разлику од Кампанелија, Бабсфа, Фурјеа и Овена, али у сагласности с Томасом Мором, Кабе је високо оцењивао улогу породице и давао јој васпитну функцију. „Ја верујем, — писао је Кабе у своме »Credo« — да живот у породици више одговара природи, него одвајање деце од њихових родитеља...”⁴⁾ Кабе је сматрао да ће у друштву, организованом по принципу једнакости и заједнице, породица престати да буде извор егонистичних осећања и приватновласничких инстинката, знаће правилно да васпита своју децу, знаће да положи јаку основу за школско васпитање и помагаће његов успех.

1) „Пут у Икарију”.

2) „Пут у Икарију”.

3) „Пут у Икарију”.

4) „Credo communiste”.

Кабе је ценио историско искуство, и зато се рад на васпитању организује са списком свега што је у човечанству накупљено у овој области искуства.¹⁾

„Сећам се прво, — прича један од Икаријаца, — да је у епохи нашег препорода многобројни комитет припремио организацију друштвеног васпитања, проучивши све старе и нове системе и скупивши сва мишљења.”²⁾ Сва организација рада на васпитању, његов садржај и логичност у времену, методе предавања — све се у Икарији прописивало законом.

Стварање за републику што је могуће савршенијих и срећнијих људи, рачуна се најважнија од свих друштвених функција. Зато се република почиње бринути о деци не тек од њиховог рођења, него још у периоду бременитости њихових матера. „Одмах после склапања брака млади супружници обучавају се у свему што су дужни да знају у интересу мајке и детета, па је тако република наредила да се саставе расправе о анатомији, хигијени и т. сл. и отворила за то неопходно потребне темажеве.”³⁾

Младе жене у Икарији, у време трудноће, посећују нарочите курсеве материнства, на којима се предају неопходни предмети сазнања који се тичу неге мале деце, њихове исхране и физичког развитака. Бремените жене и мајке које доје децу изложене су нарочитом старању. То, такође, утиче на чување здравља деце.

На мајци лежи васпитање детета до 5 година. Дајући велики значај првом материнском васпитању, република поучава мајке у свим питањима која се тичу умног, моралног и телесног развитака детета. У том се циљу издаје часопис за мајке.

У раном детињству обраћа се велика пажња на физичко васпитање, на развитака слуха и вида, а исто тако и руку и ногу.

¹⁾ У другом делу свог романа он се позива, делимично на педагошке планове творца француске револуције (Кондорсе и др.).

²⁾ „Пут у Икарију”.

³⁾ „Пут у Икарију”.

Од најранијег узраста дете почиње да учествује у разноврсним гимнастичким вежбама или играма. Од детињства се навикава „да хода добро, тј. да иде лако, лепо и дуго.” Трчање, скакање, пливање, клизање на клизалкама, балет, мачевање, војне вежбе, јахање — све то усавршава органе, развија снагу, даје телу љупкост и еластичност. У школским дворанама за гимнастику има мноштво справа и инструмената за вежбање. Школе приређују путовања лађом. Тако се одгајају поколења здравих, добро грађених, јаких и лепих људи.

Развитак ума почиње од првих година детињства.¹⁾ „Увек баш мајка треба да да од себе част и славу, како сину тако и кћери — прве елементе људског сазнања”.²⁾ Мајке и оцеви брину се о развоју говора, уче децу читању и писању, дају стварна знања. Речи и појмови саопштавају се детету постепено, по одређеном систему. При томе се води рачуна, да му се увек покаже ствар, са именом које јој припада.

Комитет за васпитање врло је дуго претресао избор најбољег начина обуке читања. Изабрани метод даје могућност за лако и брзо учење читања и писања. За дете се рад претвара у такво задовољство, да оно са жудњом тражи најдаље лекције. „...Овај први велики посао васпитања, који је дете некад стајао толико суза и времена а наставника толико брига, претставља сада за дете и његову мајку само забаву од неколико месеци.”³⁾

Обука мале деце у читању и писању повезује се се игром; дете се учи играјући се. Мајка навикава дете да прича, одговара, пита. Пошто дете научи писати, она га навикава да саставља мала писма и приче. Дете је окружено у породици нежношћу и љубављу.

1) „...У свима породицама, републике посматрају, изучавају, негују развитак ума” (Пут у Икарију).

2) „Пут у Икарију”.

3) „Пут у Икарију”.

Још пре школе, сва деца од 3 године, из једне улице, састају се ради заједничких игара. Она се шетају и играју под надзором својих матера или неке од њих. Овим Кабе ограничава мере у области друштвеног претшколског васпитања.¹⁾ Као што видимо, оне су врло скромне. Кабе није искористио експеримент Овена. Ово се, како изгледа, објашњава тежњом да се мала деца сасвим оставе материнском старању.

Од пете године, почиње друштвено васпитање у школи. „Република посматра васпитање као прво благо а омладину као драгоценост и наду домовине.“²⁾ Зато се школи посвећује нарочита пажња. 13 јуна сваке године, на дан годишњице народног устанка, бележи се дан рођења ученика. Тога дана изјутра, у свим општинама, на прекрасним плакатама, објављује се списак нових ученика, тј. све деце од 5 година.³⁾

Школе у Икарији претстављају праве дворце са прекрасним парцелама земље и вртovima.

„Ја верујем, — писао је Кабе у своме »Credo« — да основно и опште образовање треба да буде опште и подједнако за сву децу до 16, 17 или 18 година, и да се специјално и професионално образовање, исто тако као и занимање по професији, може почети тек од тога узраста.“⁴⁾ Кабе је, на тај начин, био присталица дугог општег образовања. Ни код кога од социјалиста-утописта не налазимо сличне захтеве, исказане са таквом прецизношћу.

„Сви икаријци, без разлике пола и занимања, добивају једно и то опште и основно образовање, које обухвата елементе свих људских знања.“⁵⁾

Настава почиње изучавањем матерњег језика. После долази рад на литератури. Кабе је био одушевљен мишљу о стварању новог општег језика — језика рационалног,

¹⁾ Оне, како видимо, унеколико потсећају на принципе које је изисо Платон у „Законима“.

²⁾ „Пут у Икарију“.

³⁾ „Пут у Икарију“.

⁴⁾ „Credo communiste“.

⁵⁾ „Пут у Икарију“.

правилно створеног и једноставног, на коме се пише како се говори, а изговара се како пише, чије су речи правилно образоване од малог броја корена, а чији су граматика и речник врло прости. Кабеу се, чак, чинило, да правила језика, његову теорију могу савладати за један месец они који уче добро. Учитељ се при томе не занима толико простим излагањем правила, колико утиче на ученике да уче законитост језика, да сами „састављају” граматiku. Мора се забележити фантастичност првог Кабеговог предлога, његова противуречност принципу широког и чврстог општег образовања. Што се тиче постављања рада на граматикy, у Кабеговом предлогу има зрно тачне мисли, али је оно (ако се тако може рећи) хипертрофирано.

Кабе се, у доба снаге класицизма у средњој школи свих европских земаља, изјаснио за искључење учења класичних језика из школа за опште образовање. Он је назвао „страшном бесмислицом” губити све време младости на изучавање грчког и латинског.¹⁾

Кабе је, међутим, у питању о предавању језика упао у опасну крајност: он је изабацио из учења у школи општег образовања и живе стране језике. То се мотивисало тим, што су сва најкориснија дела страних писаца преведена на икаријски језик, и захваљујући томе, може се користити искуство свих времена и свих народа, иако се не зна њихов језик. Стране језике (нове и класичне) изучавају тек у поретку специјалног образовања — будући преводиоци, научници и путници, које република шаље у друге земље. Такво решење питања било је, разуме се, погрешно.

У Кабеговим схватањима прогресивна је тежња да се поколењу које расте обезбеди широко природно-научно образовање: он рачуна у његов састав елементе геологије, минералогије, географије, зоологије, ботанике,

¹⁾ Ми смо чак уверења, — каже икаријац, — да су и наши стари угњетачи наметали ово некорисно учење, да би спречили своје поданике да уче.”

физике, хемије, астрономије.¹⁾ У то време било је то велико новаторство, јер је изучавање природе у средњој школи било заступљено необично мало. Што се тиче утописких система, при свој њиховој пажњи за реалним образовањем, ни у једном од њих међутим, нема тако широког програма природњачко-научног образовања.

Кабе у „школски план” укључује основе математике („основне рачунске радње” и геометрију) и техничко цртање. Цртању и писању он даје врло велики значај. То је прво занимање детета, и захваљујући томе, младићи и девојке стичу знање да нацртају предмете и скицирају цртеже који изражавају њихове мисли. Развијање уметничког укуса показало је велики утицај на уметност и индустрију.

Кабе је указивао, да „елементи пољопривреде, механике и индустрије претстављају, такође, део општег образовања.”²⁾

Сви треба да буду радници. Зато на школи лежи задатак „основног и општег индустријског образовања”³⁾ Икариској деци даје се општа претстава о свим уметностима и занатима, о сировим материјама (минералним, биљним и животињским), о оруђу и машинама.”⁴⁾ Кабе је у томе видео неопходну базу за наредно специјално образовање.

„Елементарно и опште индустријско образовање” не ограничава се на сама теоретска објашњења. Њима се додаје и пракса. У нарочитим занатлиским радионицама деца уче да рукују малим стругом, кљештима, турпијом, тестером и главним инструментима. „Ово вежбање, које чини младог човека вештим, и спрема га за освајање свих професија, претставља за њега истинску забаву un veritable amusement, а уједно и први рад, користан за заједницу.”⁵⁾

¹⁾ „Разписанте какав треба да буде народ који, место глупости старогa васпитања, влада елементима ових великих наука.”

²⁾ „Пут у Икарију”.

³⁾ „Пут у Икарију”.

⁴⁾ „Пут у Икарију”.

⁵⁾ „Пут у Икарију”.

Видимо да су у том погледу Кабеова схватања блиска Овеновим, исказаним у делу „Књиге новог моралног света.“ Важно је било то, да је Кабе поставио питање о општој стеченој култури, о општој оријентацији младога поколења у разним облицима рада, о вези теориског изучавања с праксом.

Кабе је, као што је напред поменуто, схватио улогу машина, али ипак само у ограниченом степену. Код њега није било довољно широке перспективе индустриског прогреса. Описујући Икарију, њену индустрију, Кабе говори о занатлиским радницима и о фабрикама, али крупна машинска индустрија није техничка основа његовог идеалног друштва, он се не заноси револуцијом у индустриској техници. Зато Кабе није могао да дође до идеје о општим научним основама индустриске производње, — основама које треба да постану предмет изучавања за млада поколења комунистичког друштва. Само је Марксов геније могао дати велику идеју политичког образовања.

Кабе је хтео да сва деца (како сеоска, тако и градска) изуче пољопривреду. У том циљу се за градску децу образују екскурзије у село — она се упознају са пољопривредним радовима и у њима учествују колико могу.

У Икарији је врло много дивних вртова и паркова. „Ишли смо улицама — вртovima, — прича Керисдал, — многи вртови били су пуни младих девојака или деце, или људи, који су их заливали или обрађивали. Васпитање је претворило страст према зеленом, цвећу, плодовима у опште осећање. Сви добивају опште знање о свему, што се тиче биљака и њихове обраде.”¹⁾ Заједно с тим, код деце се развија естетско осећање.

Кабе, скицирајући свој план општег образовања, говори и о елементима уметничког васпитања. Осим цртања, у његов састав улази вокална и инструментална му-

¹⁾ „Пут у Икарију“.

ника.¹⁾ Деца се, такође, вежбају у вештини уметничког читања.

Кабеов програм школског образовања, као што видимо, у основи се разликује од програма тадашњих школа. Ипак, постоји у њој извесна једностраност. Иако је Кабе говорио да основно образовање обухвата елементе свих људских знања, у њему су слабо заступљени предмети такозваног хуманистичког образовања. Изучавање литературе и опште историје Кабе углавном преноси на узраст од 17—18 година (младићи и девојке, у току три године, упоредно са специјалном припремом, слушају ове курсеве, којима се завршава њихово опште образовање). Кабе, истина, износи да деца од првих година свога живота уче да буду грађани. Ово се постиже посећивањем курса о моралу и уставу, а исто тако широким развитком друштвене саморадне међу малим икаријцима. Па ипак мали удео историје и литературе у саставу школског курса јако умањује ниво општег образовања и грађанског васпитања у Икарији.

Кабе се задржава и на методским питањима. Икаријци се, — пише он, — труде да деци предају што је могуће више знања. Зато нарочиту важност добија тражење најефективнијих метода наставе. У том правцу мисао чланова комитета за васпитање ради напрегнуто. У Икарији се употребљавају сва могућа средства да се обезбеди боље усвајање знања, да се учење направи лаким, брзим и пријатним.

„Лепота и удобност школа, стрпљење и благодет наставника, а подједнако и њихова вештина, неизвештаченост метода, јасноћа доказа, повезаност учења и игре — све то заједно помаже да се постигне циљ.“²⁾ Нашу пажњу овде нехотице привлачи последња тачка. Показало се да је Кабе видео у њој главни методски принцип. „Наш велики принцип састоји се у томе, да сва

¹⁾ Сва деца без разлике уче појамну музику и знају свирати, свако зна свирати на ма каквом инструменту.“ („Пут у Икарију“).

²⁾ „Пут у Икарију“.

настава треба да буде игра, а свака игра настава."¹⁾ Већ смо видели да је Кабе примењивао овај принцип на учење граматике с малом децом. У извесним границама, ово је ту стварно допуштено и пожељно. Али покушај да се овај начин прошири на старија годишта — претворити га у водећи принцип — било је, разуме се, немогуће. Кабе је у овом погледу ишао трагом оних педагошких система с краја XVIII и почетка XIX з. који су, оправдано протествујући против суровости и формализма традиционалне методике учења, скренули у другу крајност — „педагогику која забавља”.

Занимљиви су поједини искази Кабеови о методичкиј настави. Његову пажњу привукле су, пре свега, књиге за децу. У Икарији — пише он — придаје се тако велики значај избору првих књига, употребљених за наставу читања, да је република поверила њихово застављање најчувенијим књижевницима. Свака од тих књига претставља ремек-дело педагошке, литерарне и графичке уметности. У свакој речи у њој размишља се педагошки и психолошки, и зато је велики њен утицај на развитак детета и његово морално васпитање. „Гледајте, ево „Пријатеља деце” — каже један од икаријаца. Погледајте, како је прекрасан повез, какве прекрасне разнобојне слике, каква дивна хартија и штампан. Узмите је и прочитајте: видећете, колико је искривости, јасноће, занимљивости, чари и поуке крије та мала књига, у којој нема ниједне речи, ниједне ствари, ниједне идеје неприступачне схватању детета, јер у њој нема ниједног израза, ниједног мишљења (раз и sentiment), који не би били размотрени и изабрани од писца.”²⁾

По књизи „Пријатељ деце” обучавају се петогодишња деца. Сваки узраст има своју књигу. „...Дечја библиотека врло је малобројна, пошто ми мислимо да мали број изврских књига, које дете добро зна, вреди бескрај-

¹⁾ „Пут у Икарију”.

²⁾ „Пут у Икарију”.

но више него гомила добрих, а нарочито осредњих и рђавих.”¹⁾

Велика је новина и у учбеницима за млађи школски узраст. „Књиге из географије, рачуном некад тако досадне, тумаче се у облику дивних прича.”²⁾

При учењу, широко се примењује очигледност. Свака школа има мноштво конкретних помоћних учила за све предмете (чак и за математичке дисциплине). Води се брига да се теорија споји с праксом. У народним занатлиским радионицама и трговинама деца уче да рачунају, да мере и процењују материјал и производе сваке врсте. У селу се вежба у мерењу површина и у решавању тригонометриских задатака на терену.

Осим тога, широко се искоришћују збирке музеја. Икарија има музеје: минералшке, ботаничке, зоолошке, палеонтолошке, геолошке, анатомске и сл. Његове збирке широко се искоришћују у педагошке сврхе. Велики значај за ученике имају, на пример, географски музеји, са хиљадама карата и помоћних учила сваке врсте.

У једном од астрономских музеја, „најчуднија машина претставља васиону у кретању и чини потпуно опипљивим и стварним све астрономске појаве.” Кабе се, као што видимо, одушевљава идејом планетарија.

Кабе наглашава да се икаријци не задовољавају инструментима и училима, употребљеним ради олакшања разумевања. У педагошкој вештини најважнијим се сматра умешност предавача да потстакне развој деčје мисли. „Један од наших великих принципа састоји се у томе, што ми вежбамо ум и расуђивање детета навикавајући га стално да размишља, да увек проналази узроке и објашњава побуде.”³⁾ Ово правило провлачи се као црвена нит кроз Кабсова излагања. Забављајући се с малим дететом, према књизи „Пријатељ деце”, мајка-Икаријка не само да даје детету објашњења, но му задаје питања, да би се уверила да оно разуме и

1) „Пут у Икарију”.

2) „Пут у Икарију”.

3) „Пут у Икарију”.

добро зна оно што је читало. Учитељица тежи да изазове рад дечје мисли, да развије пажњу код својих ученика. Зато их она за време читања често пита,¹⁾ да би на тај начин приковала пажњу сваког ученика. Дечја радозналост се потстиче и развија; педагог пажљиво одговара на питања деце, и после тога поставља им питања која потстичу њихову радозналост, чиме се ствара навика да све испитују и увек размишљају.

Кабе (са својим учитељем Жакотом) тежи да де што је могуће више места саморадни ученика. „Предвач објашњава само оно што је неопходно да се објасни; да би се убрзало учење, руководи својим ученицима у њиховом раду, и више их приморава да сами мисле, него што он мисли за њих. Његова способност испољава се највише у вештини испитивања или у вештини да пробуди своје ученике да узајамно уче...”²⁾ Тако се непрекидно вежба и развија мишљење ученика.

Одмах после питања физичког и умног васпитања Кабе разматра у своме роману питање моралног васпитања. За новостворено друштво она имају, разумљиво, првостепен значај, и Кабе је то наглашавао.

Прво морално васпитање у Икарији поверено је породици. Родитељи се старају да упознају прве душевне покрете детета и дају правац његовим тежњама, да би рђаве наклоности пресекли већ при њиховој појави а развили код детета добре особине.

Икариска деца нису размажена, зато што се нежна родитељска љубав сједињује са строгошћу. Кабе је далеко од идеје „слободног васпитања”. Он претпоставља да природно осећање поверења према родитељима треба да има, као свој резултат, дечју послушност. „Прво осећање, за које се мајка брине да га развије код детета, јесте љубав према родитељима, безусловно поверење и, према томе, послушност без поговора, чију претераност сама мајка зна да предупреди. Мајка учи дете да нежно

¹⁾ Како у овом, тако и у другим методским предлазима јавља се утицај Жакота.

²⁾ „Пут у Икарију”.

воли оца, а отац ће оживити његову љубав према матери.”¹⁾

Деца се навикавају од раног детињства да сама себе служе (чишћење одела, спремање собе и сл.), помажу родитељима, старијим рођацима, старијој браћи и сестрама; старија деца се брину да макар чиме услуже друге. Њих уче, такође, да се брину о својој млађој браћи или сестрама, помажући им и чувајући их.

Деца учествују у свим домаћим пословима. Свако јутро, један или два сата у нарочитом радничком оделу, баве се домаћим пословима. Тако се од детињства васпитава љубав према раду.

Код малих икаријаца развијају се од малена друштвена осећања. Кабе наводи, делимично, да је главни циљ обједињења мале деце (од 3 године) за заједничке шетње — навикавати их на заједницу, једнакост и братство. Ова навика у школи се стално повећава.

Сви ђаци се свако јутро скупљају заједно и у строју певају републиканске химне. То изражава њихово осећање захвалности према Републици, која им све обезбеђује, и ствара одређено расположење за цели дан.

Унутрашњи поредак, понашање ученика у Икарији регулише се „Зборником ученика”, који је примљен, пошто су га у свим школама сами ђаци претресли; ученици су скоро свуда једногласно гласали. Свако кршење дисциплине, сваку кривицу, разматра другарски суд ученика. Кабе, чак, скицира слику таквог суда.²⁾ Јавни претрес „дела” прави на децу дубоки васпитни утицај, као „практични курс морала”.

Али, разумљиво, није се ограничавало на овоме. У току 12 година ђаци свршавају специјални курс морала, повезан са историјом знаменитих хероја. „Сваки ученик учи напамет цео устав.” Претресање „зборника ученика”, избори и спорови између ученика припремају децу за грађански живот. „Наше васпитање ствара од нас људе и учи нас да поштујемо права и вољу дру-

¹⁾ „Пут у Икарију”.

²⁾ „Пут у Икарију”.

них, да се придржавамо свих савета разума и правичности; зато су скоро сви икаријци филозофи, који од детињства знају да укроте своје страсти".¹⁾ А васпитање навикава од детињства да се рад воли и цене. Оно улива жељу свакоме да буде користан заједници.

У том правцу делују и најзанимљивије књиге даровитих писаца и позоришне претставе. Живот у породици даје, такође, детету прави практични курс морала. Чим дете отвори уши и очи, оно усваја морална начела захваљујући примеру оних који га окружавају. Живот у условима заједнице, у уређењу опште једнакости и напретка, формира племените навике, развија право човечанско осећање.

Кабе, разуме се, није могао обићи питањем религије и њено место у васпитању. Он га је решио (као што је раније већ казано) под утицајем Русоа. До 16—17 г. деца у Икарији ништа не слушају о религији. Затим их, у току године, предавач филозофије упознаје са свима религиозним правцима. Тада сваки младић или девојка сам слободно бира неки од њих.

У Икарији је религија одвојена од државе. Међутим Република постепено иде ка јединству у области религије. Икаријци под тим разумеју систем морала и филозофије који учи да људи љубе један другог, као браћа („Љуби ближњег свога, као самога себе" и сл.). Они не знају ни за какве обреде, службе, култ. Они не верују у бога у човечијем облику, не верују ни у божанство Исуса Христа,²⁾ на божанско порекло Библије, ни у рај, ни у пакао, ни у свеце, ни у чудеса. Богом они називају праузрок, чија је последица све што видимо. Суштина овог праузрока је непозната. Таква је ова домстичка религија.

Кабе се већ приближио мишљењу да је материја настала сама по себи и од старина.³⁾ Али он се није за-

¹⁾ „Пут у Икарију“.

²⁾ Он је, такође, човек, али „човек, који је заслужио право место у човечанству... захваљујући проглашењу принципа једнакости, братства и заједнице“.

³⁾ „Пут у Икарију“.

држао на висини ове тезе у њеној строго-научној форми. Он је обожавао природу, материју и, спојивши је с култом заједнице, братства,¹⁾ створио је за своје икаријце неку нејасну религију. Он је сачувао у Икарији как неке нарочите „свештенике“ као проповеднике морала, наставнике и саветнике.

Кабе је на тај начин решио проблем половином и недоследно.

Каква је улога учитеља у школском систему Икарије? Врло велика, као што се из претходнога вида тако су учитељи за децу као други родитељи.

„...Грдити дете, мрзети га и уопште љутити се на њега због неког порока или недостатка, чини нам се бесмислица и глупост, који би учитеља спустили ниже од нивоа самога детета”.

Учитељи добијају добру спрему у учитељским школама, а лист „Часопис васпитања” одржава их у току свих нових открића и усавршавања која се тичу васпитања.

У Икарији се учитељство цени као једна од најважнијих и почасних професија.²⁾ Школске дворане украшене су статуама људи који су учинили највеће услуге делу васпитања.

Васпитање у Икарији не ограничава се само на школско доба. По завршетку школе за опште образовање младићи од 18 г. и девојке од 17 година бирају професију. Република сваке године објављује списак о броју радника неопходно потребних за сваку професију. Република позива младиће да изаберу. Сви облици рада се подједнако поштују у Икарији. Они су већ у школској клици добили основе општег и индустриског образовања. Већ тада су се испољиле њихове наклоности. Зато им

¹⁾ „Пут у Икарију”.

²⁾ „Ви сами схватите, — каже икаријац, — да Република може лако наћи колико јој је потребно васпитача и васпитачица зато што је учитељство, можда, најпочаснија професија, ако се гледа у обзир то што је оно, можда, најкорисније за друштво и највише утиче на опште благостање.”

није тешко да направе промишљен избор. Сваке године, у исти дан, омладина се распоређује по професијама. То је дан радничког рођења (одређен, такође, према дану празновања годишњице устанка, кад је положен темељ Икарији). То се сматра као један од најлепших дана у Икарији. Од тога дана за младе раднике почиње специјално или професионално образовање — теориско и практично. Изучава се теорија и историја дотичне професије, а у исто време у радионици — младићи или девојке пролазе кроз све ученичке степене.

Деца земљорадника у Икарији обично остају земљорадници (изузев само неке од њих, која бирају оне професије којима се бави у градовима). Кабе, истина, каже да и градски ученици изучавају пољопривреду, и предвиђа прелаз једног дела градских младића у село и обратно,¹⁾ али, ипак, у питању о уништењу старе поделе рада он је испољно очигледну неодлучност. А ипак су земљорадници у Икарији мало слични са некадашњим сељацима: то су образовани и вешти људи, а не тупе животиње, као некада. Младићи земљорадници добивају у току године пољопривредно образовање — теориско и практично, а затим на родитељској фарми²⁾ уско специјалну спрему. Они код куће имају прекрасне књиге о сеоском газдинству, пољопривредне енциклопедије, часописе и сл.

У години у којој се завршава специјално образовање, не престаје и опште образовање. После дневног рада младићи слушају курсеве из литературе, опште историје, анатомије, хигијене, а исто тако и курсеве који сачињавају грађанско васпитање. Сви ови радови обавезни су у току три године.

Али, и после тога не завршава се опште образовање. Кабе, по угледу на раднике француске револуције, хтео

¹⁾ Занимљиво је да, по примеру Т. Мора, Кабе пројектује и њихово усиновљење, сагласно било са породицама сеоских становника, било са породицама варошана.

²⁾ Кабе није дошао на мисао о заједничкој обради земље.

је, да се оно продужи кроз цели живот. По услугама свемоћни су курсеви, часописи и књиге.

Доба од 18—21 године је период грађанског васпитања. Младићи озбиљно проучавају националну историју, устав и законе. Они се упознају са говорничком вештином. Курсеви литературе и опште историје исто тако служе циљевима грађанског васпитања. Оно се завршава упознавањем младића са делатношћу народне скупштине (20-годишњи младићи посећују је у току године).

Икаријци, из опрезности, имају националну гарду, чији су чланови сви грађани. Зато се младићи, почев од 18-те године, три године баве војним вежбама. То занимање служи, заједно с допуном гимнастике, усавршавању физичког развијања и помаже улепшавању националних празника.

„У 21 години младић је већ грађанин, и ви видите да су млади икаријци васпитани да буду добри родољуби...” На годишњици икариског препорода (13 јуна) празнује се и рођендан грађанина. На свечаности задају младићима (на које је пала коцка) питања о уставу и о правима и дужностима грађанина. Затим полажу грађанску заклетву о преданости отаџбини, поковавању законима, испуњавању свих обавеза и братства са свима суграђанима. Тада их председник, у име Републике, проглашава грађанима, члановима сувереног народа, и даје им се бирачко право.

Једна околност, по нашем мишљењу, замрачује ову прекрасну свечаност. Звање грађанина и пуна грађанска права добивају само младићи. Кабе није могао до краја да савлада предрасуде своје епохе. Зато није чудновато да Кабе, како је маштао о таквом опсегу женског образовања у коме ће девојка бити „награђене за пређашње презрење”, кад су њихове „умне способности оцењивали ниже него способности дечака”, ипак се није узвисио до захтева подједнаког и заједничког образовања мушкараца и женских: код њега је школска зграда подељена, школски рад се, обично, води одвојено, само су одаје заједничке; програм обуке скоро је исти.

„Револуција у васпитању жена”, у Кабеовом пројекту, није на тај начин изведена до краја.

Раније смо видели низ других слабих места у Кабеовим схватањима. Несумњиво да су избацавање страних језика из школског плана и наиван предлог „сваки момент наставе направити игром” сужавали и умањивали његову замисао широког научног образовања. Заиста, фантастична мисао о томе да дете може, у току од месец дана, да савлада основе граматике и теорије језика, противречила је принципу озбиљног и трајног образовања. Кабе није могао правилно да узме у обзир и могућности дечијег узраста: икариска деца устају у 5 часова изјутра, и у јутарњим часовима, упоредно с радом у домаћинству, баве се и лекцијама, а у школи проводе од 9 часова изјутра до 17½ часова и, осим тога, кад се врате кући, један део вечери посвећују задацима. Питање о свестраној настави, као што смо већ видели, Кабе је решио сасвим половично. Како ови, тако и сви остали погрешни и негативни моменти у Кабеовим педагошким схватањима, били су условљени незрелошћу радничког покрета, на чији се врх он подигао, и фантастичношћу његовог утописког учења.

Али „Пут у Икарију” је манифест и напредних педагошких идеја. У њему се проводила идеја опште једнакости у васпитању, у њему се, као велики друштвени задатак, истицало васпитање младих поколења у духу нових, виших начела људске заједнице — у духу комунизма.

Разрађујући питање васпитања, Кабе је излазио из идеја својих претходника, почињући од Томаса Мора. При свим разликама између појединих система утописког социјализма, свима су им својствени: високо оцењивање улоге васпитања, принцип општег и једнаког образовања, јединство васпитног система, тежња да се научна знања направе општим добром и припреми младо поколење за друштвено-производни рад. Ове идеје логично су излазиле из основних начела утописког социјализма.

Кабе, међутим, није просто поновио формуле које су историски постале, но их је конкретизовао и нека питања поново разрадио. То ћемо показати на неколико примера.

Као што је познато, велики социјалисти-утонисти XIX в. дали су сјајну критику буржоаског васпитања. Сен-симонисти су констатовали да „образовање још претставља привилегију богатих.“ Кабе није само приметно да „скоро половина становништва није знала читати ни писати; остали део сиротиње једва је нешто знао,”¹⁾ он је умео са великом проницљивошћу да објасни политичке узроке те појаве, правилно је окарактерисао политичку улогу тога „просвећивања” које се даје народу. У оквиру свога романа, дајући нацрт дорезолуционарне историје Икарије, он је писао да су васпитање и религија служили као оруђе тиранске управе. „Како је могла аристократија, која је безусловно желела неједнакост, дати сиротињи васпитање и наставу који би их упознали са правима на једнакост? Напротив, плашећи се просвећивања народа, аристократија је дозвољавала да предају само они предавачи који су јој били одани, и њима се допуштало да предају само оно, што је њој могло бити корисно, или, у крајњем случају, није јој наносило штету.”²⁾ Кабе је отворено подвлачио, да је „аристократија” завладала народним образовањем и васпитањем зато, да би га парализовала и држала народ у незнању, понављајући у исто време, како она хоће да га просвети...”³⁾

Ову мисао Кабе је разрадио у своме делу „Дванаест писама једног комунисте једном реформисти.”⁴⁾ Не сме се прећутати да у десима утониста до Кабеа не налазимо такво формулисање. Како изгледа, Кабсово дуго учество-

1) „Пут у Икарију”.

2) Кабе не може да се уздржи од проклетства на адресу овог убитачног васпитања.

3) „Пут у Икарију”.

4) „Douze lettres d'un communiste à un reformiste sur la communauté”, 1842. Девето писмо је посвећено питањима васпитања.

вање у политичком покрету дало је своје резултате: без обзира на одрицање револуционарне тактике, он је у појединим случајевима показао оштрину политичке анализе.

Слика новог васпитања, коју даје Кабе, детаљно је разрађена. У њој несравњиво велику улогу игра школа, а питања образовања претстављена су са већом потанкошћу него код ма кога од француских утописта XVIII—XIX века. Кабе је схватио како огроман значај има опште образовање, и дао му је широк замах. У том погледу, он се, несумњиво, издвојио од утописта. У самој ствари, код Морелија опште образовање обухвата доба од 5—10 година, а даље почиње професионална обука у радioniцама, која се удружује с моралним и друштвеним васпитањем; бабуисти су сматрали да је потребно „установити границе образовања, отстрањујући из школских завода све што није строго неопходно по напредак републике”; Сен-Симон је у својој књизи „О индустријском систему” писао само о првом општем образовању, не одређујући његово трајање; у књизи „Илагање Сен-Симонових учења”, коју су написали његови ученици и следбеници, тежиште општег образовања лежи у моралном васпитању, други школски степен већих школа — лепих уметности, наука и индустрије, дајући општу припрему у сагласности са трима основним разделима будућег друштва (уметници, научници, индустријалци); Фурје, као што је познато, врло нејасно говори о школском образовању детета старијег узраста.¹⁾

Кабе се изјашњава за дуг и широк курс општег образовања. Одређујући његов карактер, он, видимо, узима у обзир мишљења и предлоге својих претходника. Слично сен-симонистима, он избацује класичне језике; као и други социјалисти, врло велику пажњу посвећује изучавању природе. Мора се приметити да он при том детаљно одређује жељени састав школског плана за природно-научни циклус, и даје му највећу потпуност.

¹⁾ „Théorie de l' Unité universelle”.

Ни код кога од социјалиста-утописта не срећемо у том погледу такав замах...

Кабе је покушао да осветли нека приватна питања организације и методике просветног рада (умно васпитање у раном детињству, децје књиге и уџбеници, прегледна средства, методика наставе и др.). И овде је он узео у обзир поједина излагања својих знаменитих једномишљеника, почев од Т. Мора и Кампанелија. Али овде је код њега и низ нових занимљивих мисли, из његових предлога. Кабе је, између осталог, правилније од многих својих претходника решио питање о школским књигама. Видели смо већ да је он присталица малог броја добрих, брижљиво и промишљено састављених књига. Сличне предлоге постављали су неки социјалисти и пре Кабеа, али они су имали једностранји карактер. Тако у „Град у сунца“, од Кампанелија, „има свега једна књига, са насловом „Мудрост“, где су прекрасно сажете и приступачно изложене све науке.“ Сен-Симон је предлагао, као основ прве обуке, ставити једну књигу — „Национални катехизис“, који садржи елементарну обуку по принципима који треба да служе као основ социјалне организације, а исто тако кратко излагање основних закона који управљају светом.¹⁾ Код Кабеа нема таквих крајности. Тим више он не дели мишљење Овсена о томе да деци до 10 година не треба, уопште, давати школских књига.

У питању о радном васпитању и обуци, Кабе је, углавном, близу Овеновим схватањима. Он га, као што смо видели, не своди никако на професионалну припрему; он сматра „опште индустриско образовање“, које даје општу претставу о свим облицима рада, о машинама и инструментима за неопходно потребну базу. Кабе је, као што је напред казано, ипацијући, интуитивно налазио пут. Он није могао дати правилно решење овог сложеног и тешког проблема, али и тако постављање питања, какво налазимо у „Путу у Икарију“, служи му на част.

¹⁾ S. Simon, *Oeuvres choisies*.

Неоспорно су занимљиве Кабеове мисли о моралном и грађанском васпитању, о избору професије, о празновању дана који обележавају најважније епохе у животу омладине („рођендани” ученика, радника и грађанина).

Треба подвући да у то време, кад су Бабеф и Фурје сасвим искључивали породично васпитање, код Морелија се ограничавало на петогодишњи узраст, а код Овена се дозвољавало само у „Њуленарском” периоду, — Кабе високо цени улогу породице и даје јој важно место у васпитању деце. Заслужују пажњу Кабеова мишљења у погледу „педагогизације” породице. У том правцу стварало се нешто слично код Овена у Њу-Ленарку; али Овен, у другом периоду своје делатности, већ је сасвим „ставио крст” на породицу (на то је он дошао неодмерено раширивши на ново друштво своје закључке из, у суштини, правилне критике буржоаског брака и буржоаске породице). Кабе је веома опширно и оригинално разрадио питање педагошке пропаганде међу родитељима и њихове педагошке функције. Ни код кога од социјалиста-утописта нема таквих развијених мисли о овој теми.

Кабе је, на тај начин, продужио педагошке традиције великих оснивача утописког социјализма; он је не само усвојио, него и умножио ово наследство, и у низу питања развио њихове идеје. Његове су мисли одражавале стремљења оних француских радника, који су инстинктивно прилазили захтевима коренитог преуређења друштва.

Кабе је затренио пропагирао напредне социјалне и педагошке принципе међу радничком класом. Ова пропаганда одиграла је своју улогу у историји радничког покрета и његове борбе за слободну школу.

Трагична је и, у исто време, историски поучна лична судбина овог последњег претставника утописког социјализма. Оцењујући његову улогу, не можемо заборавити да је он најистакнутији претставник француског радничког

покрета четрдесетих година;¹⁾ да је он — ма да у утопиској форми — пропагирао у народу идеју комунизма; да је покушао да сједини комунизам са радничким покретом. Ето зашто се ми, по угледу на Маркса, са захвалношћу сећамо имена овог ватреног пропагатора великих идеја новог светског поретка.

¹⁾ Није узалуд, између осталог, његово име било у списку чланова владе „демократске и социјалне републике“, која је требало да буде образована у случају успеха јунског устанка париских радника (1848 г.).

У издању ПРОСВЕТЕ излази полумесечни лист

ПРОСВЕТНИ ПРЕГЛЕД

орган Министарства просвете Народне Републике Србије

Годишња претплата износи Дин. 48.—, полугодишња Дин. 24.— а поједини примерак продаје се по Дин. 2.—.

На лист се могу претплатити и појединци.

Ревизори и организације добијају рабат од 20%, ако преузму распродају листа.

Радове треба слати на Уредништво, Таковска 12/II, а претплату на Администрацију, Добрачина 30.

Чековни рачун бр. 63-962 (Администрација „Просветног прегледа“).

ПЕДАГОШКА БИБЛИОТЕКА

1. Совјетски учитељ у отаџбинском рату	(распродато)
2. Конференција просветних радника Србије	(распродато)
3. Д-р Коста Грубачић, Велики руски педагог
Ушински	(распродато)
4. Б. Г. Анањев, Васпитање карактера ученика	(распродато)
5. Л. Е. Раскин, Дисциплина и култура понашања код ученика	(распродато)
6. Јан Амос Коменски, Материнска школа	(распродато)
7. Милош Б. Јанковић, Педагошке идеје Лава
Толстоја; Д-р Слободан Поповић, Психологија младости у делу Л. Толстоја	Дин. 12.—
8. Б. Г. Анањев, Васпитање пажње код ученика	„ 10.—
9. Миленко Милић, Основи опште методике
наставе физике	„ 10.—
10. Д-р Вићентије Ракић, Васпитање игром и уметношћу	„ 10.—
11. Проф. Б. П. Јесипов, Елементарна дидактика	„ 15.—
12. Е. Н. Медински, Народно образовање у СССР	„ 15.—
13. Светозар Марковић, О школи и васпитању	„ 7.—
14—15. Хајнрих Песталоци. Како Гертруда учи
своју децу	„ 21.—
16. И. В. Гитис, Методика основне наставе историје	„ 19.—
17. Милан Ј. Јањушевић, Почетна настава рачуна	„ 8.—

Припрема се ново издање распродатих свезака.

Поруџбине упућивати на ПРОСВЕТУ, Београд, Добрича
на 30.

На захтев шаље се бесплатно каталог осталих издања
„Просвете“.

Иштампано у штампарији ПРОСВЕТЕ
издавачког предузећа Србије
у 15000 примерака.

Иштампање завршено 30 децембра 1946

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА
"РАДОЈЕ ДОМАНОВИЋ"

ПО 37

ФРУМОВ С. А.

Кабе и његове педаго

ДЕСКОВАЦ

